

JERZY SOJKA

Wydział Teologiczny ChAT, Warszawa

Chrzest w ewangelickich katechizmach – reformacyjnych i współczesnych

Baptism in Protestant catechisms – of the Reformation and modern ones

Abstract

The text analyses teachings on baptism in two classical protestant catechisms: the *Small Catechism* by Martin Luther and the *Heidelberg Catechism*, as well as three examples of modern Protestant catechism literature (two German and one Finnish). Such selection allowed the author to show that modern Protestant catechisms draw from the 16th century ones on the textual level. At the same time it must be noted that they are trying to bring the latter ones up to date for the needs of a modern reader, as well as enrich their content (threads on history of the praxis of baptism, or descriptions of various aspects of its modern shape) and form (focus on building a community between young readers through a website).

Keywords: Lutheranism, reformed Protestantism, catechisms, Reformation, the present day.

Streszczenie

Artykuł dokonuje analizy nauczania chrzcielnego dwóch klasycznych ewangelickich katechizmów: *Małego katechizmu* Marcina Lutra oraz *Katechizmu heidelberskiego*, a także trzech przykładów współczesnej ewangelickiej literatury katechizmowej (dwóch niemieckich i jednego fińskiego). Takie zestawienie pozwoliło ukazać, że współczesne katechizmy ewangelickie w warstwie teologicznej czerpią z katechizmów XVI-wiecznych. Jednocześnie należy odnotować, że starają się ją zaktualizować do potrzeb współczesnego odbiorcy, a także wzbogacić od strony merytorycznej (wątki dotyczące historii praktyki chrzcielnej, czy też omówienia różnych aspektów jej współczesnej postaci), a także formalnej (nastawiona na budowanie wspólnoty między młodymi czytelnikami katechizmu strona internetowa).

Słowa kluczowe: luteranizm, ewangelicyzm reformowany, katechizmy, reformacja, współczesność.

W niniejszej prezentacji zagadnienia chrztu w ewangelickich katechizmach reformacyjnych i współczesnych jesteśmy zmuszeni do dokonania wyboru z mnogości ewangelickiej literatury katechizmowej. Spośród licznych reformacyjnych katechizmów zostaną zaprezentowane dwa najbardziej fundamentalne dla obu głównych nurtów Reformacji – wittenberskiego i szwajcarskiego. Ich znaczenie widać choćby w tym, że do dziś w wielu Kościołach, luterańskich i reformowanych, stanowią podstawę nauczania i katechizacji¹. Chodzi oczywiście odpowiednio o *Mały katechizm*² Marcina Lutra oraz *Katechizm heidelberski*³, za którego przygotowania odpowiadał przede wszystkim Zachariasz Ursyn⁴. Współczesne katechizmy ewangelickie reprezentować będą trzy przykłady, w tym dwa niemieckie. Pierwszy z nich to *Evangelischer Erwachsenen Katechismus* (Ewangelicki Katechizm dla Dorosłych)⁵, a więc najbardziej reprezentatywny przykład obecnego nie tylko w ewangelicyzmie za naszą zachodnią granicą nurtu katechizmów dla dorosłych⁶. Został on przygotowany w środowisku Zjednoczonego Ewangelicko-Luterańskiego Kościoła Niemiec (*Vereinigte Evangelisch-Lutherische Kirche Deutschlands*). Poniżej analizie poddane zostanie jego szóste wydanie, które względem wcześniejszych wersji zostało grun-

¹ W polskim Kościele Ewangelicko-Augsburskim *Mały katechizm* ma status księgi wyznaniowej, por. *Deklaracja wstępna*, w: *Zasadnicze Prawo Wewnętrzne Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej z 26 października 1996 r. z późniejszymi poprawkami dokonanymi na: 3. Sesji X Synodu Kościoła – 18.04.1998 r.; 4. Sesji X Synodu Kościoła – 21.11.1998 r.; 5. Sesji X Synodu Kościoła – 10.04.1999 r.; 6. Sesji X Synodu Kościoła – 06.11.1999 r.; 4. Sesji XI Synodu Kościoła – 26.10.2003 r.; 5. Sesji XI Synodu Kościoła 18.04.2004 r.; 9. Sesji XI Synodu Kościoła – 23.04.2006 r.; 10. Sesji XI Synodu Kościoła – 5.11.2006 r.; 4. Sesji XII Synodu Kościoła – 18.10.2008 r.; 9. Sesji XII Synodu – 9.04.2011 r.; 10. Sesji XII Synodu – 16.10.2011 r.; 2. Sesji XIII Synodu – 27.10.2012 r.; 7. Sesji XIII Synodu – 11.04.2015 r.; 9. Sesji XIII Synodu – 1.04.2016 r.; 10. Sesji XIII Synodu – 15.10.2016 r.*, <https://bik.luteranie.pl/files/Prawo/2017-01-01ZPW-tekstujednolicony.pdf> (6.03.2018). Podobny status ma *Katechizm heidelberski* w Kościele Ewangelicko-Reformowanym w RP, por. *Wstęp*, w: *Prawo wewnętrzne Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w Rzeczypospolitej Polskiej – obowiązujące od 1.01.2015 r.*, <http://reformowani.pl/index.php/czytelnia/104-prawo-wewnetrznekościoła-ewangelicko-reformowanego-w-rzeczypospolitej-polskiej-obowiązujące-od-1-01-2015-r> (6.03.2018). W obu Kościołach katechizmy te są także integralnymi elementami nauczania kościelnego, por.: *Podstawa programowa nauczania religii ewangelickiej*, http://religiaewangelicka.pl/pluginfile.php/1049/block_html/content/Podstawa%20programowa%202017-synod.pdf, s. 9 (6.03.2018).

² *Der kleine Katechismus D. Mart. Lutheri für die gemeine Pfarrherrn und Prediger*, w: I. DINGEL I IN. (red.), *Die Bekenntnisschriften der Evangelisch-Lutherischen Kirche. Vollständige Neuedition*, Göttingen 2014, s. 852–899 (M. LUTER, *Mały katechizm z 1529 roku*, tłum. A. Wantuła, w: *Księgi wyznaniowe Kościoła Luterańskiego*, Bielsko-Biała 2011, s. 41–55).

³ *Heidelberger Katechismus*, w: E.F.K. MÜLLER (red.), *Die Bekenntnisschriften der reformierten Kirche*, Leipzig 1903, s. 682–719 (*Katechizm heidelberski*, tłum. G. Pianko w: S. KOROZA [opr.], *Prospectus fidei*, Łódź 2011, s. 67–126).

⁴ Syntetycznie dzieje powstania obu katechizmów prezentuje: Ł. BARAŃSKI, *Historyczny kontekst powstania Katechizmów Lutra i Katechizmu Heidelberskiego*, „Gdański Rocznik Ewangelicki” 8 (2014), s. 51–65.

⁵ M. KIESSIG I IN. (red.), *Evangelischer Erwachsenekatechismus*, Gütersloh 2000⁶.

⁶ Przegląd historii i kontekstu powstania tych katechizmów ewangelickich prezentuje: M. HINTZ, *Ewangelicki katechizm dorosłych jako wyzwanie dla Kościoła ewangelickiego w Polsce*, „Gdański Rocznik Ewangelicki” 8 (2014), s. 199–201.

townie przepracowane. Przykłady niemieckie uzupełni katechizm pod być może mylącym angielskim tytułem *YOUBE*, noszący już niemiecki podtytuł: *Evangelischer Jugendkatechismus* (Ewangelicki Katechizm dla Młodzieży)⁷. Powstał on jako autorskie dzieło teologa i afrykanisty Rolanda Wenera, reprezentującego tradycję reformowaną, teologa i etyka Bernda Wannenwetscha, przedstawiciela tradycji luterkańskiej, i dziennikarza Dominika Klenka, należącego do tradycji ewangelikalnej⁸. Jego znaczenie wynika nie tylko z tego, że jest kierowany do szczególnej grupy docelowej, a więc młodzieży, ale również z tego, że znalazł on zastosowanie poza niemieckim kontekstem. Istnieje tłumaczenie na język czeski przygotowane w środowisku Śląskiego Kościoła Augsburskiego Wyznania w Republice Czeskiej⁹, trwają także prace nad jego przekładem na język polski. Warto także wskazać, że ten katechizm nie ogranicza się do formy książkowej, ale towarzyszy mu również witryna internetowa, służąca dalszej pracy i rozwijania materiałów dostarczonych w formie drukowanej przez wszystkich jej użytkowników¹⁰. Przykłady zagraniczne uzupełni luterkański katechizm przygotowany przez Kościół Fiński¹¹.

1. *Mały katechizm* (1529)

Mały katechizm M. Lutra odnosi się do kwestii chrztu w części czwartej, w ramach omówienia dwóch sakramentów – chrztu i Wieczerzy Pańskiej, które uzupełnia wykład Dekalogu, wyznania wiary i modlitwy *Ojciec nasz*. Omówienie to ma formę czterech krótkich pytań, dla których punktem wyjścia są teksty biblijne mówiące o chrzcie. Pośród tych ostatnich szczególne miejsca zajmują słowa ustanowienia chrztu w nakazie misyjnym zawartym w Mt 28 oraz tekst dotyczący relacji chrztu i wiary z Mk 16. Chrzest zdefiniowany jest, nawiązując do znanej formuły Augustyna z Hippony¹², jako woda objęta na mocy Bożego nakazu słowem Bożym. Kolejne pytanie ukazuje treść owego słowa Bożego. Jest nim obietnica odpuszczenia grzechów, wybawienia od śmierci i diabła i zbawienia

⁷ D. KLENK, R. WERNER, B. WANNENWETSCH, *YOUBE. Evangelischer Jugendkatechismus*, Basel 2015.

⁸ *Wie ist der YOUBE entstanden?*, <http://www.meinyoube.net/wp-content/uploads/2015/09/YOUBE-Pressmitteilung.pdf> (19.03.2018).

⁹ Zob. D. KLENK, R. WERNER, B. WANNENWETSCH, *YOUBE – Evangelický katechismus pro mládež*, Český Těšín 2017.

¹⁰ Zob. <http://meinyoube.net> (6.03.2018).

¹¹ *Catechism. Christian Doctrine of the Evangelical Lutheran Church of Finland*, Helsinki 2000.

¹² „Przystąpiło słowo do żywiołu, a stał się sakrament” (*accedit verbum ad elementum et fit sacramentum*) (AUGUSTYN, *Kazanie 227*, w: AUGUSTYN, *Wybór mów*, tłum. J. Jaworski, Warszawa 1973, s. 261).

dla tych, którzy owej obietnicy wierzą. Trzecie pytanie ukazuje, że to zbawcze działanie chrztu jest możliwe dzięki słowu Bożemu, które jest przyjmowane ufną wiarą. Taki chrzest – woda i słowo – to pełna łaski kąpiel odrodzenia w Duchu Świętym. Ostatnie z pytań *Małego katechizmu* wskazuje zaś na to, że chrzest nie jest jedynie wydarzeniem u początku chrześcijańskiej drogi, ale konstytuuje całość egzystencji chrześcijańskiej, a co za tym idzie, powinien odnajdować swoją aktualizację w codziennej pokucie, która prowadzić będzie do „topienia starego, grzesznego Adama” i powstawania w jego miejsce nowego człowieka, żyjącego zgodnie z wolą Bożą¹³.

Mając na uwadze zakres rozważań w pozostałych omawianych katechizmach, warto wskazać na dwa uzupełnienia obecne względem powyższych treści w *Dużym katechizmie* M. Lutra. Pierwszym z nich jest wzmianka na wstępie, że chrzest jest przyjęciem do wspólnoty chrześcijan – Kościoła. Jej marginalność dla całego wywodu pokazuje, że ten wymiar chrztu był dla M. Lutra zupełnie oczywisty. Drugim zaś wątkiem jest polemika z postulatami anabaptystycznymi. W *Dużym katechizmie* koncentruje się ona na podkreśleniu, że istotą chrztu jest dzieło Boże, ważne niezależnie od wiary chrzczonego na mocy ustanowienia Bożego i zawartej w Jego słowie obietnicy. M. Luter wskazuje też, że wielu ochrzczonych w dzieciństwie otrzymało Ducha Świętego, co poświadczane zostało w ich życiu. Ponadto jeśli chrzest dzieci nie byłby ważnym chrztem, zerwana zostałaby ciągłość Kościoła, co sprzeczne jest z III artykułem Wyznania wiary: „Wierzę w święty Kościół chrześcijański...”¹⁴.

2. *Katechizm heidelberski (1563)*

Katechizm heidelberski omawia chrzest w ramach części drugiej pt. *Zbawienie człowieka*, po wyjaśnieniu ogólnych kwestii sakramentalnych. Wśród tych ostatnich znalazło się, po pierwsze, wskazanie, że sakramenty potwierdzają wiarę budzoną w sercu przez Ducha Świętego za pośrednictwem zwiastowania Ewangelii. Po drugie, następująca definicja sakramentu: „Są to widzialne, święte znaki i rękojmie ustanowione przez Boga, który za ich pomocą pozwala nam lepiej rozumieć obietnicę Ewangelii i zarazem przypieczętowuje ją w nas”¹⁵. Tej definicji towarzyszy podkreślenie, że odpuszczenie grzechów i życie wieczne jest dziełem Bożym ze względu na jedyną, krzyżową ofiarę Chrystusa. W ostatnim z pytań

¹³ *Der kleine Katechismus*, s. 882–884 (M. LUTER, *Mały katechizm*, s. 48n).

¹⁴ *Der große Katechismus deutsch Dokt. Mart. Luther*, w: I. DINGEL I IN. (red.), *Die Bekenntnisschriften der Evangelisch-Lutherischen Kirche*, s. 1110–1132, (M. LUTER, *Duży katechizm*, tłum. A. Wantuła, w: *Księgi*, s. 114–121).

¹⁵ *Heidelberger Katechismus*, s. 699–700 (*Katechizm heidelberski*, s. 94).

dotyczących sakramentów w ogólności znalazło się także podkreślenie, że celem sakramentów jest potwierdzenie, iż zbawienie człowieka jest zależne wyłącznie on krzyżowej ofiary Chrystusa¹⁶.

Samemu chrztowi poświęcono sześć pytań, od 69. do 74., każde z nich opatrzone jest cytatami biblijnymi. Pierwsze z nich wskazuje, że chrzest upewnia człowieka, że jedyna ofiara Chrystusa dokonała się dla chrzczonego. Zawarta w nim odpowiedź wskazuje na charakterystyczny dla *Katechizmu heidelberskiego* paralelizm sakramentalny¹⁷, zgodnie z którym akt obmycia wodą odpowiada aktowi obmycia duszy człowieka z grzechu krwią Chrystusa. Skutkiem tak pojmowanego chrztu są, zgodnie z pytaniem 70., odpuszczenie grzechów, odnowienie człowieka oraz jego uświęcenie. Następnie jako podstawowe teksty mówiące o chrzcie w pytaniu 71. przywołane są słowa nakazu misyjnego z Mt 28 oraz Mk 16,16 uzupełnione o teksty z Dz 22,16 oraz Tt 3,5 mówiące o chrzcie jako o „kąpeli odrodzenia” oraz „obmyciu z grzechów”. Czwarte z pytań chrzcielnych *Katechizmu heidelberskiego* kontynuuje objaśnienie koncepcji paralelizmu sakramentalnego, obecnej w pytaniu 69. W pytaniu 72. podkreślono, że obmycie z grzechów nie następuje ze względu na zewnętrzne obmycie wodą, ale dokonuje się dzięki krwi Chrystusa oraz Duchowi Świętemu. W kolejnym pytaniu – 73. – problem ten jest bliżej wyjaśniony. Wskazano w nim bowiem, że biblijna mowa o chrzcie jako „kąpeli odrodzenia” i „obmyciu z grzechów” wynika z tego, że akt obmycia wodą poucza człowieka o tym, jak dokonuje się obmycie jego duszy. Ponadto sam akt zewnętrzny staje się rękojmią, znakiem i zapewnieniem, że obmycie z grzechów dokonało się równie realnie, jak akt obmycia wodą. Ostatnie z pytań poświęconych temu sakramentowi – 74. – zajmuje się kwestią chrztu niemowląt. *Katechizm heidelberski* odrzuca poglądy anabaptystyczne, argumentując, że także dzieci są objęte Bożym przymierzem i należą do Bożego Kościoła, a także im, podobnie jak dorosłym, przyobiecane jest odpuszczenie grzechów przez krew Chrystusa i dar Ducha Świętego. Dlatego więc należy je włączyć do Kościoła przez znak przymierza, jakim jest chrzest. Pozwoli im to także odróżnić się od dzieci niewierzących. W tym kontekście przywołane jest też starotestamentowe obrzezanie, które w Nowym Testamencie zastąpił chrzest¹⁸.

¹⁶ *Heidelberger Katechismus*, s. 699–700 (*Katechizm heidelberski*, s. 93–95).

¹⁷ Zob. T.J. DAVIS, *Die Sakramente nach dem Heidelberger Katechismus*, w: A. HUIJINGEN, J. FESKO, A. SILLER (red.), *Handbuch Heidelberger Katechismus*, Gütersloh 2014, s. 259.

¹⁸ *Heidelberger Katechismus*, s. 701–702 (*Katechizm heidelberski*, s. 95–98).

3. *Evangelischer Erwachsenen Katechismus* (2000⁶)

Ewangelicki Katechizm dla Dorosłych w swoim szóstym wydaniu omawia chrzest w części piątej, zatytułowanej *Życie w Kościele: Duch Święty* w ramach rozdziału *Słowo i sakrament*, w którym obok chrztu omówiono nabożeństwo, kazanie, Wieczerzę Pańską oraz sakramenty w ogólności. Sam podrozdział dotyczący chrztu ustrukturyzowany jest wokół triady: „Informacje – Tło – Doświadczenia”, a otwiera go zestaw cytatów z wypowiedzi różnych współczesnych członków Kościoła dotyczących takich kwestii związanych z chrztem, jak: poczucie bezpieczeństwa w Bogu, jakie daje chrzest, które powinny być też oferowane dzieciom; doświadczenie chrztu w wieku dorosłym; opinie rodziców, którzy nie ochrzcili swoich dzieci; doświadczenia osoby nieochrzczonej przygotowującej się do chrztu, by zyskać poczucie pełnej przynależności do zboru, a także rodzica, który zdecydował się ochrzcić swoje dziecko jako niemowlę¹⁹.

Dział *Informacje*, który kataloguje podstawowe prawdy na temat chrztu, rozpoczyna się wskazaniem, że chrzest był obecny w praktyce chrześcijańskiej od samego początku, jest ugruntowany w nakazie misyjnym Jezusa, a większość Kościołów uznaje jego ważność, jeśli dokonany został w imię Trójjedynego Boga. Kolejny element prezentacji chrztu to wskazanie, że jest on Bożym „tak” dla człowieka, skierowanym do niego osobiście. Jest to przyrzeczenie miłości i wierności Boga niezależne od wszelkich okoliczności i uwarunkowań zewnętrznych. Prymarna dla chrztu jest przy tym nie reakcja człowieka, ale Boża decyzja miłości. Podkreślone zostaje za Marcinem Lutrem, że obietnica Boża nie może ulec zniszczeniu. Chrzest łączy także z Chrystusem, włączając w społeczność z ukrzyżowanym i zmartwychwstałym Panem, niosąc odpuszczenie grzechów i wyzwolenie z mocy złego. Darem chrztu jest także Duch Święty, umożliwiający rozpoczęcie nowego życia, obdarzający darami i zdolnościami koniecznymi do jego prowadzenia. Chrzest włącza także do wspólnoty chrześcijan nie tylko lokalnego zboru, ale także całego Kościoła, teraźniejszego, przeszłego i przyszłego. Jest również rozpoczęciem nowego, zaangażowanego, przepełnionego nadzieją życia²⁰.

W dziale *Tło* przedstawione zostało w zarysie miejsce rytów obmycia w historii religii, ze szczególnym uwzględnieniem Starego Testamentu, praktyki we wspólnocie w Qumran, a także praktyki chrztu prozelitów w judaizmie. Następnie przedstawione zostało pochodzenie chrztu na podstawie wypowiedzi nowotestamentowej dotyczącej Jana Chrzciciela (i odmienności jego chrztu od chrztu

¹⁹ M. KIESSIG I IN. (red.), *Evangelischer Erwachsenekatechismus*, s. 541.

²⁰ *Tamże*, s. 541–544.

chrześcijańskiego), chrztu Jezusa w Jordanie i obecności chrztu w jego zwiastowaniu oraz praktyki prazboru. Kolejna część rozważań poświęcona jest tekstom nowotestamentowym, dotyczącym takich kwestii, jak: chrzest i wiara, dar Ducha Świętego w chrzcie, odpuszczenie grzechów, czy wezwanie ochrzczonych do nowego życia. Całość uzupełnia rys zmian praktyki chrzcielnej w historii Kościoła. Ukazano w nim historię powstania praktyki katechumenatu, upowszechnienie się praktyki chrztu dzieci (datowane tutaj na V w.), a także jej wpływ na wykształcenie się rytu bierzmowania, jak również oddzielenia od chrztu pierwszego przystąpienia do Wieczerzy Pańskiej. W części dotyczącej Reformacji podkreślono, że M. Luter domagał się, by przywrócono chrztowi właściwe mu miejsce, to jest, by był podstawą całego życia chrześcijańskiego. W dziale „Tło” znalazło się też omówienie dwóch kontrowersyjnych kwestii. Pierwszą jest chrzest dzieci. Wskazano na historyczne kształtowanie się tej praktyki od II w., zaznaczając, że do IV w. powszechniejszym był jednak chrzest dorosłych. Od strony teologicznej wskazano, że praktyka chrztu dzieci sugeruje zerwanie związku wiary i chrztu. W odpowiedzi na ten zarzut wskazano, że podstawą chrztu nie jest wiara człowieka, ale dzieło Jezusa Chrystusa, Jego śmierć i zmartwychwstanie. Podkreślono, że wymóg świadomej decyzji odpowiada nowożytnemu samorozumieniu, pomija zaś biblijną perspektywę, która postrzega człowieka w chrzcie jako zupełnie pasywnego. Wskazano także, że wymóg świadomej decyzji chrzczonego stanowiłby przeszkodę dla chrztu osób ze znacznym upośledzeniem umysłowym. Podkreślono jednocześnie, że niejednokrotnie brak właściwego kształtowania praktyki chrztu prowadził do utraty związku między rytym a praktyką życia, znanego z kart Pisma Świętego. To jest jednak argumentem nie przeciw chrztowi dzieci, ale przeciw zapominaniu w nauczaniu i zwiastowaniu Kościoła o chrzcie. Drugim problemem, jaki został tutaj rozważony, jest kwestionowanie konieczności chrztu do bycia chrześcijaninem. W tym kontekście odrzucono magiczne rozumienie chrztu jako absolutnie koniecznego, wskazując przy tym na „chrzest krwi” męczenników. Jednocześnie jednak podkreślono, że chęć przynależności do zboru chrześcijańskiego zawsze wiązała się z przyjęciem chrztu. W tle stał nakaz samego Chrystusa, a także znaczenie gestów i rytów dla kształtowania postawy życiowej, oraz przekonanie, że zadaniem chrztu jest pomoc w wierze. Przywołano też jako przykład częste wzmianki z pism M. Lutera, które ukazują duszpasterskie znaczenia świadomości bycia ochrzczonym²¹.

Całość omówienia chrztu w *Ewangelickim katechizmie dla dorosłych* zamyka dział *Doświadczenia* mówiący o praktycznych zagadnieniach związanych z chrztem. Omówiono w nim: co zrobić w sytuacji, gdy chce się ochrzcić swoje dziecko bądź samemu przyjąć chrzest, proces przygotowania do chrztu, zada-

²¹ Tamże, s. 544–550.

nia rodziców chrzestnych, nabożeństwo chrzcielne, miejsce wspomnienia chrztu w praktyce rodzinnej i liturgicznej, chrzest nagły, problem powtarzania chrztu, relację chrztu i konfirmacji oraz problem odkładania chrztu w przypadku dziecka na okres późniejszy. Z wymienionych kwestii warto zwrócić uwagę, że w kontekście pytania o powtarzanie chrztu zdecydowanie odrzucono taką opcję, jednoznacznie akcentując, że Boże „tak” dla człowieka ujęte w chrzcie jest zawsze ważne. Natomiast ponowny chrzest jest tożsamy z uznaniem tego „tak” za nieistniejące. Podkreślono, że osoby, które oddaliły się od Kościoła i chcą do niego powrócić, nie mogą być ponownie chrzczone. Odrzucono także praktykę ponawiania chrztu przy zmianie wyznania. W kontekście związku chrztu i konfirmacji podkreślono, że w ramach tej ostatniej współcześnie realizowane jest nauczanie, które w pierwotnym Kościele, gdy chrzczono dorosłych, realizowane było w ramach chrzcielnego katechumenatu. Całość zamyka lista literatury pomocnej przy refleksji nad chrztem²².

4. *YOUBE – Evangelischer Jugendkatechismus (2015)*

Ewangelicki Katechizm dla Młodzieży YOUBE omawia chrzest w ramach drugiego działu pod hasłem *YOU BELIEVE* [Ty wierzysz], w części *Przymierze. Wspólnota z Bogiem*, tym samym idąc tropem *Katechizmu heidelberskiego*. Obok chrztu część ta zajmuje się Bożą obietnicą, a także Wieczerzą Pańską. Chrzest przedstawiony jest w niej jako jedna z trzech postaci przymierza Boga z człowiekiem i odpowiedź na pytania o to, jak można pozostać wiernym. W wodzie chrztu uwidacznia się bowiem Boże „tak” dla człowieka tak głębokie, jak ona sama. Chrzest przedstawiony jest jako pieczęć Nowego Przymierza. Punktem wyjścia do jego omówienia jest tekst z Rz 6,3-5. Przywołana jest także odpowiedź na pierwsze z pytań dotyczących chrztu w *Małym katechizmie*. Chrzest scharakteryzowany jest w ramach odpowiedzi na pytanie, co oznacza on dla nas. Opisany jest, jako pieczęć przymierza Boga z człowiekiem, zawartego na krzyżu. Odpowiedzią człowieka na to Boże „tak” jest jego „tak” w wierze zgodnie z Mk 16,16. Przywołany jest także nakaz misyjny, z którego wynika nakaz chrztu. Podkreślone zostało, że w chrzcie ustanowionym przez Jezusa spotyka się zwykłą, codzienna rzecz – woda ze słowem obietnicy Bożej. Łączy on ze śmiercią i zmartwychwstaniem Jezusa, włącza osobistą historię życia w nurt Bożej miłości, czyni dzieckiem Bożym i włącza we wspólnotę chrześcijan. Tej prezentacji towarzyszy wskazanie na kontrowersję związaną z pytaniem o chrzest dzieci. W odpowiedzi autorzy wskazują, że za chrztem dzieci stoi akcent na Boże

²² M. KIESSIG I IN. (red.), *Evangelischer Erwachsenekatechismus*, s. 550–556.

„tak” dla człowieka w jego obietnicy, natomiast za chrztem osób świadomych, na wyznanie wiary, stoi akcent na zgodę człowieka na owo Boże „tak”. Autorzy katechizmu nie opowiadają się jednoznacznie za którąś z tych praktyk, wskazując, że obie mają swoje uzasadnienie. Ich zdaniem kluczowe jest, by oba aspekty Bożego i ludzkiego „tak” w odniesieniu do chrztu były zachowywane²³.

5. *Catechism. Christian Doctrine of the Evangelical Lutheran Church of Finland (2000)*

Katechizm przygotowany w luteranśkim Kościele fińskim w swojej strukturze ściśle trzyma się *Małego katechizmu*. Omówienie sakramentów otwiera w nim przywołanie słów ich ustanowienia – w przypadku chrztu jest to nakaz misyjny z Mt 28. Chrzest omówiony jest w trzech częściach. Pierwsza z nich nawiązuje do pierwszego pytania *Małego katechizmu*. Podkreśla ona, że w chrzcie ustanowionym przez Chrystusa udzielana jest łaska; jest on widzialnym znakiem łaski, który przyjmowany jest przez wiarę. Jest w nim obecny Chrystus. Wskazane jest, że w chrzcie woda łączy się ze słowem Bożym, stając się wodą zbawczą, oraz że nakaz misyjny każe nie tylko chrzczyć, ale również nauczać. Chrztu udziela się w imię Trójjedynego Boga, co ukazuje go jako dzieło Boże. Kolejna część, poświęcona darowi chrztu, skupia się na dwóch kolejnych pytaniach *Małego katechizmu*. Wskazuje ona, że Bóg w chrzcie wzywa każdego człowieka po imieniu. Łaska w chrzcie oferowana jest wszystkim, także dzieciom, które Jezus nakazał do siebie dopuszczać. Chrztowi towarzyszyć powinna modlitwa rodziców i rodziców chrzestnych za dziecko. Jednocześnie podkreślone zostaje, że wartość tego sakramentu nie zależy od ludzkiego nastawienia, gdyż chrzest i wiara są dziełami Boga w człowieku. Chrzest czyni uczniami Chrystusa i członkami Kościoła, wyzwala z winy podzielanej przez całą ludzkość. Duch Święty działa w nim, odnawiając chrzczonego i udzielając mu wiary, dzięki której może uchwycić się on obietnicy udzielonej w tym sakramencie. Część ostatnia, dotycząca znaczenia chrztu, odwołuje się do czwartego pytania *Małego katechizmu*. Chrzest opisany jest w niej jako udział w śmierci i zmartwychwstaniu Chrystusa oraz jako zobowiązanie do pokładania zaufania wyłącznie w Chrystusie oraz życie w sposób adekwatny do tego aktu zaufania. To oznacza także wyznanie, że codziennie w człowieku toczy się walka między samolubnym, starym „ja” a nowym stworzeniem. Chrzest udzielany raz niesie chrześcijan przez całe ich życie. Jego przymierze jest nienaruszone, nawet jeśli ludzka wiara doznaje zachwiania i wątpliwości. Jeśli człowiek porzuci łaskę chrztu, wezwany jest, by pokutować

²³ D. KLENK, R. WERNER, B. WANNENWETSCH, *YOUBE*, s. 90–98.

i powrócić do niej. Nie jest w tym jednak zdany na własne siły. Taka pokuta to dzieło Ducha Świętego, podobnie jak codzienne niszczenie samolubności człowieka i budzenie w nim wiary i miłości. Chrztost określony jest także jako źródło odwagi w życiu i śmierci²⁴.

6. Podsumowanie

Powyższe zestawienie omówienia chrztu w dwóch klasycznych reformacyjnych katechizmach oraz trzech przykładach współczesnej literatury katechizmowej pokazuje, że do dzisiaj reformacyjna tradycja katechizmowa jest żywa nie tylko poprzez obecność katechizmów reformacyjnych w nauczaniu Kościołów, ale także poprzez ich wkomponowanie we współczesną literaturę katechizmową. W związku z tym, że dwa z trzech omówionych przykładów powstały w środowisku luterzańskim, zasadniczym ich punktem odniesienia jest *Mały katechizm* (w *Evangelischer Erwachsenen Katechismus* widać jasną inspirację merytoryczną, natomiast w przypadku katechizmu fińskiego odwzorowano nawet strukturę *Małego katechizmu*). W trzecim z omawianych katechizmów dostrzec można natomiast ślady zarówno *Małego katechizmu*, jak i *Katechizmu heidelberskiego*. Warto przy tym wskazać, że ten katechizm, będący syntezą trzech tradycji: luterńskiej, reformowanej i ewangelikalnej, odchodzi pod względem teologicznym najbardziej od katechizmów Lutra i *Katechizmu heidelberskiego* w zakresie nauczania o chrzcie dzieci. Jako równouprawnione podaje on bowiem uzasadnienia teologiczne stojące za antyanabaptystycznym myśleniem katechizmów luterzańskich i reformowanych oraz stanowisko stojące za poglądami uzasadniającymi chrztost dorosłych, popularne w kręgach ewangelikalnych²⁵.

Podsumowując, należy wskazać także, że współczesna ewangelicka literatura katechizmowa obok zasadniczego zrębu teologicznego przejętego z katechizmów XVI-wiecznych zawiera w sobie liczne aktualizujące wątki, w tym także odnoszące się do praktyki współczesnego Kościoła. Najszerzej jest to oczywiście widoczne w *Evangelischer Erwachsenen Katechismus*, co wynika z jego obszerności. Ten fakt tłumaczy także wprowadzenie do tego katechizmu stosunkowo szerokich omówień biblijno-historycznych dotyczących praktyki chrztost na przestrzeni dziejów Kościoła. Tendencję do aktualizacji przesłania katechizmowego wywodzącego się z XVI w. widać także w formie przekazu zaproponowanej przez katechizm Kościoła fińskiego oraz *YOUBE*. W przypadku tego ostatniego sięga ona poza tradycyjną formę książkową, korzystając

²⁴ *Catechism. Christian Doctrine*, s. 66–73.

²⁵ Por. T.J. ZIELIŃSKI, *Protestantyzm ewangelikalny*, Katowice 2014, s. 227–232.

z mediów elektronicznych, także w ich społecznościowej odsłonie, ponieważ zaproponowana przez autorów strona internetowa daje nie tylko możliwość pobrania przygotowanych materiałów poszerzających treści przekazane w druku, ale także zaprasza czytelników katechizmu do współtworzenia społeczności, w której między sobą dzielić się będą treściami inspirowanymi impulsami przekazanymi w katechizmie.

Bibliografia

- AUGUSTYN, *Wybór mów*, tłum. J. Jaworski, Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej 1973.
- BARAŃSKI Ł., *Historyczny kontekst powstania Katechizmów Lutra i Katechizmu Heidelberskiego*, „Gdański Rocznik Ewangelicki” 8 (2014), s. 51–65.
- Catechism. Christian Doctrine of the Evangelical Lutheran Church of Finland*, Helsinki: Evangelical Lutheran Church of Finland Church Council 2000.
- DAVIS T.J., *Die Sakramente nach dem Heidelberger Katechismus*, w: A. HUIJINGEN, J. FESKO, A. SILLER (red.), *Handbuch Heidelberger Katechismus*, Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus 2014, s. 256–265.
- Der große Katechismus deutsch Dokt. Mart. Luther*, w: I. DINGEL I IN. (red.), *Die Bekenntnisschriften der Evangelisch-Lutherischen Kirche. Vollständige Neuedition*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 2014, s. 912–1162 (M. LUTER, *Duży katechizm*, tłum. A. Wantuła, w: *Księgi wyznaniowe Kościoła Luterskiego*, Bielsko-Biała: Augustana 2011, s. 57–131).
- Der kleine Katechismus D. Mart. Lutheri für die gemeine Pfarrherrn und Prediger*, w: I. DINGEL I IN. (red.), *Die Bekenntnisschriften der Evangelisch-Lutherischen Kirche. Vollständige Neuedition*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 2014, s. 852–899 (M. LUTER, *Mały katechizm z 1529 roku*, tłum. A. Wantuła, w: *Księgi wyznaniowe Kościoła Luterskiego*, Bielsko-Biała: Augustana 2011, s. 41–55).
- Heidelberger Katechismus*, w: E.F.K. MÜLLER (red.), *Die Bekenntnisschriften der reformierten Kirche*, Leipzig: Deichert 1903, s. 682–719 (*Katechizm heidelberski*, tłum. G. Pianko, w: S. KOROZA (opr.), *Prospectus fidei*, Łódź: FOT-GRAF 2011, s. 67–126).
- HINTZ M., *Ewangelicki katechizm dorosłych jako wyzwanie dla Kościoła ewangelickiego w Polsce*, „Gdański Rocznik Ewangelicki” 8 (2014), s. 199–201.
- KIESSIG M. I IN. (red.), *Evangelischer Erwachsenekatechismus*, Gütersloh: Gütersloher Verlag-Haus 2000⁶.
- KLENK D., WERNER R., WANNENWETSCH B., *YOUBE – Evangelický katechismus pro mladé*, Český Těšín: Evangelizační centrum M.I.S.E. 2017.

- KLENK D., WERNER R., WANNENWETSCH B., *YOUBE. Evangelischer Jugendkatechismus*, Basel: Fontis – Brunnen 2015.
- meinyoube*, <http://meinyoube.net> (6.03.2018).
- Podstawa programowa nauczania religii ewangelickiej*, http://religiaewangelicka.pl/pluginfile.php/1049/block_html/content/Podstawa%20programowa%202017-synod.pdf, s. 9 (6.03.2018).
- Prawo wewnętrzne Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w Rzeczypospolitej Polskiej – obowiązujące od 1.01.2015 r.*, <http://reformowani.pl/index.php/czytelnia/104-prawo-wewnetrznekosciola-ewangelicko-reformowanego-w-rzeczypospolitej-polskiej-obowiazujace-od-1-01-2015-r> (6.03.2018).
- Wie ist der YOUBE entstanden?*, <http://www.meinyoube.net/wp-content/uploads/2015/09/YOUBE-Pressemitteilung.pdf> (19.03.2018).
- Zasadnicze Prawo Wewnętrzne Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej z 26 października 1996 r. z późniejszymi poprawkami dokonanymi na: 3. Sesji X Synodu Kościoła – 18.04.1998 r.; 4. Sesji X Synodu Kościoła – 21.11.1998 r.; 5. Sesji X Synodu Kościoła – 10.04.1999 r.; 6. Sesji X Synodu Kościoła – 06.11.1999 r.; 4. Sesji XI Synodu Kościoła – 26.10.2003 r.; 5. Sesji XI Synodu Kościoła 18.04.2004 r.; 9. Sesji XI Synodu Kościoła – 23.04.2006 r.; 10. Sesji XI Synodu Kościoła – 5.11.2006 r.; 4. Sesji XII Synodu Kościoła – 18.10.2008 r.; 9. Sesji XII Synodu – 9.04.2011 r.; 10. Sesji XII Synodu – 16.10.2011 r.; 2. Sesji XIII Synodu – 27.10.1012 r.; 7. Sesji XIII Synodu – 11.04.2015 r.; 9. Sesji XIII Synodu – 1.04.2016 r.; 10. Sesji XIII Synodu – 15.10.2016 r.*, <https://bik.luteranie.pl/files/Prawo/2017-01-01ZPW-tekstujednolicony.pdf> (6.03.2018).
- ZIELIŃSKI T.J., *Protestantyzm ewangelikalny*, Katowice: Wydawnictwo CLC i Wydawnictwo Credo 2014.